भुरण्यु न० भृ-भ्रतो कन्यु । १भरणे यजु: १८।५२ १२।४४ वेददीपे कण्ड्वा० भुरण्-उन् इत्युक्तम् । २शिखे निघण्टुः २।६।२ त्रि० ।

भुरिज् स्त्री "भुज पालने" उणा० ४-इजि किच्च धातोरुकारादेशः । वसन्तरायाम् उज्ज्वल० । २बाहोः हि०व० निघण्टुः । [व० १७ अ० ।

भुरुण्ड पु० १प्रवरर्षिभेदे प्रवराध्यायः भारद्वाजगणे आ०

भुर्व वदने भ्वा०उभ०सेट् । भूर्वति अभूर्वीत् "भुर्वतिरक्षिवर्णा" इति यास्कोक्तेः अयं तत्रार्थे धातुर्बोध्यः ।

भुर्वणि पु० भुर्व-अनि न दीर्घः । १वर्त्तरि । ऋ० १।५६।१ ।

भुव पु० भवन्तीति भू-अ । अन्तौ यजु० १।५४ । वेददी० २भुवोलोके च "तत्रेदं भूर्भुवादिकम्" स्मृ०सि० ।

भुवदत् पु० भू-शतृ मपयत्वाभे तुदा० । भुवन् भारवन् अस्यस्य मतुप् मस्य वः तालव्येऽपि "भुवद्भ्रे भारवद्भ्रः पदसंज्ञा वक्तव्या" वार्ति० उक्तेः पदत्वम् । भारवतति आदिल्ले आ०त्रो० ४।२।६

भुवन न०भवत्यत्र भू-आधारादौ क्युन् । १जगति २जने ३पाताले ४चतुर्दशसंख्यायाम् । ५जले च मेदि० । भुवनानि च चतुर्दश यथा "चतुर्दशविधं क्षेत्रज्ञतत्त्वं प्रकीर्त्तितम् । भूर्भुवःस्वर्महश्चैव जनश्च तप एव च । सत्यलोकश्च सप्तैते लोकास्तु परिकीर्त्तिताः" "अतलं सुतलञ्चैव वितलञ्च तलातलम् । महातलं रसातलं पातालं सप्तमं स्मृतम् । दशभौमं त्रिशाभौमं पातालं नीलकृत्तिकम् । रसातलेतलयोर्भौमानि च भवन्त्यपि । पातालानाञ्च सप्तानां लोकानाञ्च यदन्तरम् । सुषिरं तानि सप्तानि भुवनानि चतुर्दश" वह्निपु०

भुवनकोष पु० भुवनस्य कोष इव । १भूलोके २ज्योतिषग्रन्थभेदे च । पुराणसर्वस्वे विष्णुपु० तद्वर्णने यथा "रविचन्द्रमसोर्यावन्नभ्रमन्ति रवेरधः । तावद्दूरपरिच्छेदा तावती पृथिवी स्मृता । यावत्प्रमाणा पृथिवी विस्तारपरिमण्डला । नभस्तावत्प्रमाणं वै विस्तारपरिमण्डलम् । भूमेर्योजनलक्षे तु सौरं मैत्रेय ! मण्डलम् । लक्षे दिवाकरस्यापि मण्डलं त्रयिनः स्मृतम् । पूर्वे शतसहस्रे तु योजनानां निशाकरात् । नक्षत्रमण्डलं तत्स्यात्परिहारात् प्रकाशते । हिमांशोश्चोत्तरे ब्रह्मन् ! बुधो नक्षत्रमण्डलात् । तावत्प्रमाणाभावे तु बुधस्याम्बुना स्थितः । अङ्गारकोऽपि शुक्रस्य तत्प्रमाणे व्यवस्थितः । तद्वदेव भौमस्य स्थितो देव प्ररोहितः । सौरिर्बृहस्पतेर्योगे हिमांशुमण्डलस्थितः । सप्तर्षिमण्डलं तस्मात्तत्रैव हिमांशुतः । ध्रुवस्तस्मात्ततो योगे ध्रुवस्य मण्डलं ततः । अधोभूतमण्डलस्य ज्योतिश्चक्रस्य वै ध्रुवः । त्रैलोक्यमेतत् कथितमतस्तेन महात्मने !। दृष्टाभावस्य भूरेषा दृष्टा चात्र प्रतिष्ठिता । भूरादूर्ध्वं महर्लोको यत्र ते कल्पवासिनः । एका योजनकोटी तु महर्लोको विधीयते । द्वे कोट्यौ तु जनो लोको यत्र ते ब्रह्मणः सुताः । सनन्दनाद्याः कथिता मैत्रेयाच्युतचेतसः । चतुर्गुणोत्तरे लोके तपोलोकस्तपः स्मृतः । वैराजा यत्र ते देवाः स्थिता दाहविवर्जिताः । षड्गुणेन तपोलोकात् सत्यलोको विराजते । अपुनर्मारकावास ब्रह्मलोको हि स स्मृतः । पादगम्यन्तु यत् किञ्चिदस्मिन् पृथिवीमयम् । स भूर्लोकः समाख्यातो विस्तारोऽस्य मयोदितः । भूमिस्थ्यान्तरं यत्तु सिद्धादिसुनिषेवितम् । भुवर्लोकस्तु सोऽप्युक्तो द्वितीयोऽसुनिवासकः ! । भूवस्थ्यान्तरं यत् तु नियुतानि चतुर्दश । स्वर्लोकः सोऽपि कथितो लोकसंस्थानचिन्तकैः । त्रैलोक्यमेतत् कृतकं मैत्रेय ! परिपठ्यते । जनस्तपस्तथा सत्यमिति चाकृतकं त्रयम् । कृताकृतकयोर्मध्ये महर्लोक इति स्मृतिः । भूम्नो भवति कल्पान्ते सोऽस्मान्न विमुञ्चति । एते सप्तमया लोका मैत्रेय ! कथिताश्च । पातालानि च सप्तैव ब्रह्माण्डस्यैव विस्तरः । एतद्ब्रह्मकटाहेन तिर्य्यक् ऊर्ध्वमधस्तथा । खचितस्य यथा बीजं सर्वतो वै समावृतम् । दशोत्तरेण पयसा मैत्रेयाण्डस्य तद्वृतम् । सर्वोऽम्बुपरिवारोऽसौ वह्निना वेष्टितो बहिः । वह्निश्च वायुना, वायुर्मैत्रेय ! नभसावृतः । भूतादिना नभः सोऽपि महता परिवारितः । दशोत्तराण्यमेयानि मैत्रेयैतानि सप्त वै । महान्तञ्च समावृत्य प्रधानं समवस्थितम् । अनन्तस्य न तस्यान्तः संख्यानं वापि विद्यते" । भाग० ५।१६।१८ अ० विस्तरो दृश्यः ।

भुवनेश्वरी स्त्री ६त० । महाविद्यामध्ये देवीमूर्त्तिभेदे तन्त्रान्तध्यानादिकं तन्त्रशा० दृश्यम् ।

भुवन्ति पु० भुवं तनोति तन वा० डि किच्च सुम् । बुद्धभेदे यजु० १६।१९ । [२स्त्री ४चन्द्रे च मेदि० ।

भुवन्यु पु० भू-कन्युच् । १स्वामिनि २सूर्य्ये च उज्ज्वल० ।

भुवपति पु० ६त० । भुवोलोकपतौ यजु०२।२ । भुवभर्त्रादयोऽप्यत्र ।